

Закупуване и доставка на леки картечници „Мадсен“

за българската армия през 1914 – 1915 г.

Симеон Цветков

РИМ – Велико Търново

Активните бойни действия на Българската войска в Балканската война водят до загубата на голямо количество въоръжение. Към 07.05.1913 г. в армията, по складовете и частите с парковете, има 346 113 бр. пушки от съвременните системи или количеството на оръжието вследствие войната с Турция е намаляло с 10 %¹. Допълнително по време на бойните действия срещу съюзниците през Втората балканска война са загубени още 10 000 бр. пушки, които стават трофей на Сърбия².

На 28.09.1913 г. Инспекторът на артилерията генерал-майор Ценов в свой доклад до Министъра на Войната генерал-майор Бояджиев под № 2279, иска да бъде отпуснат кредит от 15 600 000 лв., с който да бъде закупено ново оръжие. Министерският съвет с постановление I, от 01.10.1913 г., протокол № 277, отпуска необходимата сума, като парите са разделени по две направления – за картечници и пушки³.

С избухването на Първата световна война подготовката на въоръжените сили за бойни действия се засилва, въпреки че в първия момент България заема позиция на неутралитет. В края на 1914 г., според изводите в годишния отчет на Щаба на армията, пехотните дивизии се попълват с нови дружини, батареи и ескадрони. Към всеки пехотен полк се сформира допълнително още една дружина от две роты, а картечните взводове се развърщат в картечни полуроты. Във всички триескадронни полкове се сформират още по един ескадрон, един картечен и един конно-пионерен взвод. Нови части се създават в артилерията, във флота, в инженерните и свързочните войски. Разкриват се и нови военни учреждения. Подготвя се започването на учебните занятия във Военната академия. В резултат на предприетите стъпки мирновременният състав на армията, в сравнение с този през 1912 г., се увеличава със 17 000 души. По отношение на офицерския състав съществува мирновременен недостиг от 1 265 души. Още по-тежко е положението за военновременния състав на армията. Недостигът при офицерите възлиза на 6 383 души, като според щатовете са предвидени 15 908 офицерски длъжности⁴.

Международният натиск, който воюващите страни оказват на България с цел тя да се присъедини към един от двата воюващи блока, принуждават Министъра на войната генерал Фичев в случай на мобилизация да преразпредели ръчното огнестрелно оръжие.

До началото на Балканските войни за армията са доставени общо 232 бр. картечници система „Максим“⁵. Наличното количество не отговаря на потребностите на войската и командването полага усилия да достави нови картечници. Според доклад на военния министър за състоянието на въоръжението след двете Балкански войни, във войската има 209 изправни картечници⁶. Освен наличните има и 46 турски трофейни картечници, като част от тях са неизправни⁷. Нужното количество, съгласно щата за въоръжението, възлиза на 404 картечници⁸.

На 28.11.1914 г. с поверителна телеграма № 3052, министър-председателят Васил Радославов съобщава на пълномощния министър в Берлин генерал Марков, че в Дания има на склад 660 бр. леки картечници, система „Мадсен“, с калибър 7 мм, на стойност 4 750 000 марки, които се продават. Датското правителство позволява продаването им само на неутрални към този момент държави. България проявява интерес към тях, възнамерявайки да ги пренесе през Германия и Австро-Унгария, като плащането ще се извърши чрез една от Копенхагенските банки⁹.

Във връзка с тази покупка е възложено на майор Стоянчев, който към този момент се намира в Берлин, да замине за Копенхаген, като председател на комисията по закупуването на оръжието¹⁰.

На 24.12.1914 г. с шифрована телеграма № 3225 министър-председателя Радославов нарежда на майор Стоенчев, че цената на картечниците не бива да се счита за важна пречка, тъй като *„сегашното политическо напрежение налага, въпреки всички обстоятелства, покупката на митральозите“*¹¹. Освен това, той добавя, че относно техническите характеристики – системата се е доказала, а евентуално по-добро оръжие, което веднага би могло да се купи и достави в България към настоящия момент – няма. В заключение Радославов добавя, че *„покупката на системата „Мадсен“ е абсолютно необходима. Работата е бърза и сделката трябва да бъде свършена час по-скоро“*¹².

Генерал Марков с шифрована телеграма № 6576 от 26.12.1914 г. докладва на Радославов, че майор Стоенчев се намира в Копенхаген. Там той установява, че датското правителство е предупредило фабриката – Dansk Rekylriffel Syndikat, че няма да разреши износа на картечниците през германска територия, а само през Дедеагач (Турция). Синдиката от друга страна обаче не гарантира превоза. Предвид

невъзможността да се кореспондира с шифровани телеграми от Дания, майор Стоенчев е принуден да пристигне отново в Берлин за да получи инструкции¹³.

На 27.12.1914 г., генерал Марков, чрез майор Стоенчев съобщава в България, че в Дания има на склад новопроизведени 266 бр. кавалерийски и 216 бр. пехотни картечници, като 180 бр. пехотни ще бъдат готови след три седмици. Майор Стоенчев предлага да се приемат в сегашното им състояние, като прострелването им може да стане в България¹⁴.

Цената на една кавалерийска картечница е 6926 марки, а на пехотната 5195 марки. Изплащането им ще стане по начин, определен от датското правителство, а именно: половината – при сключване на договора, а другата половина – при натоварването на картечниците. Освен това, фабриката не гарантира превоза. Допълнително директорът на фабриката е отправил запитване до Датското правителство дали ще се разреши износа за България. Последното отговорило, че ако наистина картечниците заминават за България, е възможно то да се съгласи транспортът да бъде по суша, през Германия¹⁵.

С телеграма под № 3234, министър-председателят Радославов нарежда на генерал Марков да замине за Копенхаген за да издейства превоза да се осъществи през Германия. Допълнително му е наредено да се съгласи с цената, която датското правителство иска¹⁶.

Опасявайки се от международен скандал заради отиването на генерал Марков от Германия в Дания и евентуално германското правителство да откаже транспорта на картечниците през негова територия, генералът с телеграма под № 1510 от 27.12.1914 г., предлага на Радославов, чрез майор Стоенчев да бъде изпратено писмо до датския министър на външните работи. В официалното писмо ще бъде помолено износа на картечниците да стане през Германия, предвид невъзможността да се транспортират по море и обстоятелството, че България вече е осигурила превоза през Германия и Австро-Унгария. От своя страна, германското правителство ще телеграфира на германския пълномощен министър в Копенхаген, да съдейства износа им през Германия¹⁷.

Радославов се съгласява на предложението на генерал Марков и нарежда на майор Стоенчев да подпише договора.

Договорът е сключен на 29.12.1914 г. Според него, българското правителство купува от Dansk Rekylriffel Syndikat 660 бр. леки картечници система „Мадсен“, от които 264 бр. кавалерийски модел и 396 бр., образец за пехотата. Сделката е на обща стойност 3 885 684 марки, като половината от тях са платени още същия ден¹⁸.

Контрактът е допълнен от една спецификация и две писма на фабриката, чрез които тя се задължава да плати превоза на оръжието до германската граница и да съдейства за разрешението на експорта му.

Веднага след подписването на договора майор Стоенчев отива до Министерството на външните работи и предава официалното писмо от българска страна, с което основавайки се на неутралитета на България и традиционно добрите ни отношения с Дания, моли министъра да се застъпи за разрешаване на експорта през Германия.

Отговорът от датска страна е връчен на българския офицер на 10.01.1915 г., като датското правителство отказва експорта през Германия¹⁹. То разрешава износа да стане по море и то само с датски параход до Дедеагач, със задължение от страна на капитана да не предава оръжието, ако при пристигането на парахода, България воюва²⁰. Към тогавашния момент обаче – януари 1915 г. – няма на разположение свободен датски кораб, който да изпълни курса по доставката. Изпаднало в критично положение, българското правителство успява да намери шведски кораб – „Бленда“²¹. Швеция също, като Дания е неутрална страна и след няколко разменени писма между българското и датското правителство, последното на 20.02.1915 г. дава своето писмено съгласие, превоза на оръжието да се извърши с шведски кораб, при условие, че капитана и собственика на кораба декларират, че пратката отива за Дедеагач²².

На 23.02.1915 г., след попълването на всички формалности, параходът „Бленда“ е задържан от датското правителство. Причината била в капитана и моряците, които разправяли пред митническите чиновници, че парахода отива за Гьотеборг и Любек. На въпросите на датското министерство, капитанът заявил, че не можел да съобщи, че отива за Дедеагач, тъй като рискувал да не намери екипаж при сегашните обстоятелства. Това от своя страна допълнително създава трудности за българската комисия. Оказва се, че в случай, че датското правителство оттегли разрешението си за превоз, трябва да се търси склад за оръжието до намирането на друг кораб, тъй като фабриката отказва да приеме последното за съхранение²³.

На 23.02.1915 г., с телеграма под № 276, генерал Марков докладва на Министерството на външните работи, че след проведено полицейско разследване, датското правителство отказва да разреши износа на оръжие с парахода „Бленда“, тъй като капитана възнамерявал да не изпълни писмената декларация²⁴.

На 13.03.1915 г. въпреки протестите на България, датското правителство потвърждава отново отказа си оръжието да бъде експортирано с „Бленда“ и препоръчва

на българското правителство да намери друг параход. Търсенето на друг кораб продължава няколко месеца. В крайна сметка е намерен кораба „Пан“, който се съгласява да достави оръжието до Дедеагач.

Епопеята с транспортирането на картечниците приключва на 16.05.1915 г., когато с шифрована телеграма № 782 генерал Марков съобщава „Парахода „Панъ“ замина. Въпроса свършенъ“²⁵. Доколко тези картечници са били важни за България се вижда от резолюцията върху телеграмата написана от самия Радославов „Слава Богу“²⁶.

След доставката на картечниците в България обаче, прави впечатление факта, че те не са разпределени по частите²⁷. Това буди недоумение, при положение, че са били абсолютно необходими за попълване на недостига. Само една малка част от тях – около 25 – 30 бр. – са предадени на аеропланните отделения, където в края на 1915 г. и началото на 1916 г. са били монтирани на самолетите „ЛФГ“ и „Албатрос“²⁸. Останалите картечници остават на склад. Може само да се предполага, защо не се предадени по частите²⁹ при положение, че за целия период, в който България воюва на страната на Централните сили, получава от Австро-Унгария и Германия общо 3429 бр. картечници: 600 бр. „Максим“, обр. 1907 г.; 749 бр. „Максим“, обр. 1909 г.; 46 бр. „Максим“, обр. 1908/15 г.; 20 бр. „Максим“, обр. 1910 г. и 2014 бр. „Шварцлозе“ обр. 1907/12 г.³⁰. Както се вижда от статистиката, още през лятото на 1915 г. в България пристигат модерни картечници, които са близо 1/6 от цялото количество картечници, които България купува по-късно по време на участието си в Първата световна война.

Татктико-технически характеристики на леката картечница система „Мадсен“ обр. 1902 г.³¹

Калибър – 8x58R

Тегло на картечницата със зареден пълнител – 8,92 кг.

Обща дължина – 1120 мм.

Дължина на цевта – 590 мм.

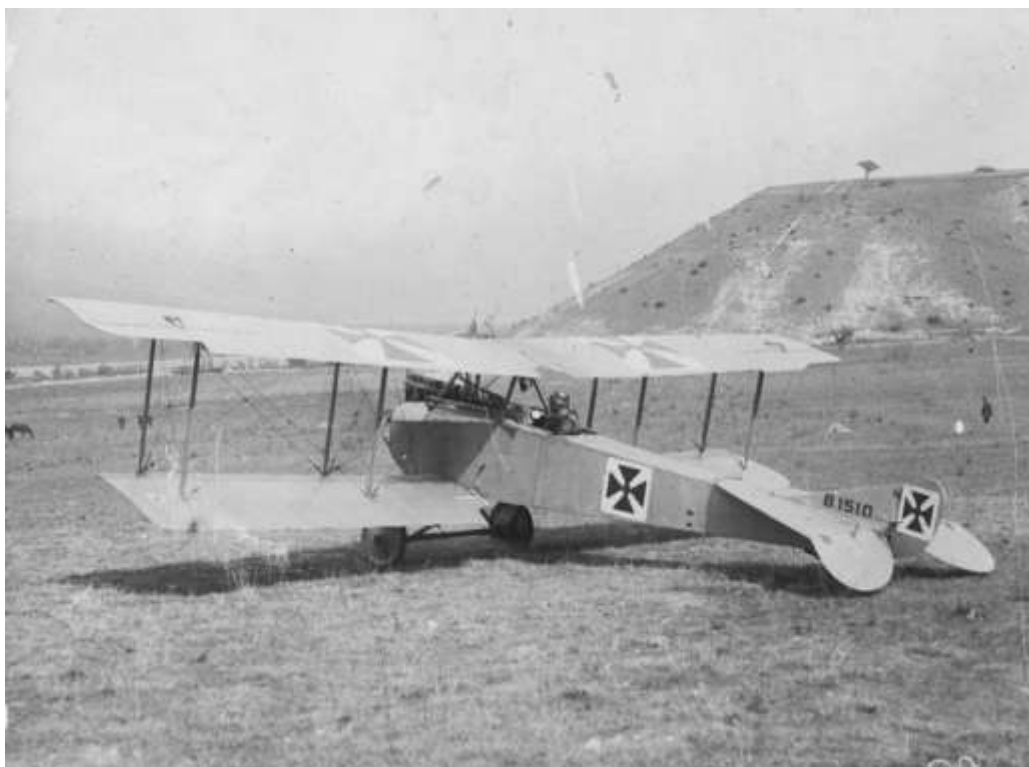
Тегло на цевта – 2,2 кг.

Тегло на затвора – 0,95 кг.

Прицелна далекобойност – 1704 м (2400 стъпки)

Темп на стрелбата – 400 изстр./мин

Бойна скорострелност – 180-200 изстр./мин

Самолет „LVG“ В-II – Въръжен с картечница „Мадсен“ – архив на ватора.

Летецът Радул Милков в кабината на самолет „LVG“ В-II. Ясно се вижда картечницата „Мадсен“ – архив на Митко Митков

Летецът Радул Милков пред самолет „LVG“ В-II – архив на Митко Митков

Български войници от неизвестна част с лека картечница „Мадсен“ - архив на Митко Митков

БЕЛЕЖКИ

¹ ДВИА, ф. 1, оп. 5, а. е. 390, л. 11 гр. – 12.

² Đokić, N. Савезничка помоћ Србији техничкој модернизацији српске војске 1915 године. – Зборник Матице српске за историју, Бројеве 55–57. Нови Сад, 1997, с. 184.

³ ДВИА, ф. 5, оп. 3, а. е. 94, л. 1 – 3

⁴ Василев, В., Вълков, Г., Митев, Й., Недев, Н., Стоилов, П., Карастоянова, Л. Българската армия. 1878–1919 г. София 1988, с. 281.

⁵ ДВИА, ф. 1, оп. 5, а. е. 390, л. 11 гр.

⁶ ДВИА, ф. 5, оп. 3, а. е. 97, л. 2 – 2 гр.

⁷ Въчков, А. Поръчки на въоръжение от Deutsche waffen – und munitionsfabriken AG през Първата световна война. – В: България – Германия. Първата световна война. Поуки за бъдещето. Варна, 2018 с. 118.

⁸ Въчков, А. Поръчки на въоръжение от Deutsche waffen – und munitionsfabriken AG през Първата световна война. – В: България – Германия. Първата световна война. Поуки за бъдещето. Варна, 2018 с. 118.

⁹ ЦДА, ф. 313к, оп. 4, а. е. 59, л. 1–2.

¹⁰ ЦДА, ф. 313к, оп. 4, а. е. 59, л. 3.

¹¹ ЦДА, ф. 313к, оп. 4, а. е. 59, л. 27.

¹² ЦДА, ф. 313к, оп. 4, а. е. 59, л. 27 гр.

¹³ ЦДА, ф. 313к, оп. 4, а. е. 59, л. 30.

¹⁴ ЦДА, ф. 313к, оп. 4, а. е. 59, л. 35.

¹⁵ ЦДА, ф. 313к, оп. 4, а. е. 59, л. 35.

¹⁶ ЦДА, ф. 313к, оп. 4, а. е. 59, л. 34–34 гр.

¹⁷ ЦДА, ф. 313к, оп. 4, а. е. 59, л. 41–41 гр.

¹⁸ ЦДА, ф. 313к, оп. 4, а. е. 59, л. 109.

¹⁹ ЦДА, ф. 313к, оп. 4, а. е. 59, л. 53 гр.

²⁰ ЦДА, ф. 313к, оп. 4, а. е. 59, л. 71.

²¹ ЦДА, ф. 313к, оп. 4, а. е. 59, л. 88

²² ЦДА, ф. 313к, оп. 4, а. е. 59, л. 88.

²³ ЦДА, ф. 313к, оп. 4, а. е. 59, л. 89 гр.

²⁴ ЦДА, ф. 313к, оп. 4, а. е. 59, л. 92.

²⁵ ЦДА, ф. 313к, оп. 4, а. е. 59, л. 106.

²⁶ ЦДА, ф. 313к, оп. 4, а. е. 59, л. 106.

²⁷ На отделни снимки от периода на Първата световна война се виждат войници снимани с тази картелница, но в документите отнасящи се по въоръжението на полковете не фигурират данни, тази система да е зачислена по щат.

²⁸ ДВИА, ф. 40, оп. 2, а. е. 1158, л. 314 гр.

²⁹ Към този момент – 18.11.2020 г. – в ДВИА гр. Велико Търново и ЦДА гр. София не са открити документи, които да покажат поради каква причина картелниците остават на склад в тила.

³⁰ Изчислено по ДВИА ф. 5, оп. 1, а. е. 25, л. 21 гр.-28 гр.

³¹ Наставление для обучения стрельбе из ружья-пулемета образца 1902 года. СПб, 1906 г.